

בת-חבצלת קטנת-פרחים מרשים בפרחיו הלבנים (אוקטובר 2023)

ערגה אלוני

תקציר: **בת-חבצלת קטנת-פרחים** *Vagaría parviflora* (Desf. ex Delile) Herb. הנכללת במשפחת הנרקיסיים, היא גיאופיט הפורח בסתיו ללא עלים. עמוד התפרחת נושא 3-10 פרחים בתפרחת סוכך. הפרח צינורי בבסיסו לבן גדול ומרשים, בעל 6 עלי עטיף מוארכים, מאוחים בבסיסם. במרכז מצויה עטרה מאוחה בבסיסה ומחולקת ל-6 קבוצות בכל קבוצה 3 שינים. שן מרכזית הפכה לזיר הנושא בראשו מאבק. במרכז הפרח עולה ומתפתח עמוד עלי המקושר לשחלה תחתית בת 3 מגורות. עמוד העלי בהתבגרו, גבוה מהאבקנים אשר מבשילים בפרח ראשונים (פרוטאנדריה), ההאבקה נעשית ע"י חרקים. הפרי הלקט המכיל זרעים גדולים מצוידים בהליוזום-עטי שמנוני הנאכל ע"י נמלים. הצמח הופרד מהסוג *Pancratium*- שושניים ומשויכת כיום לסוג *Vagaría* משפחת הנרקיסיים.

בת-חבצלת קטנת-פרחים *Vagaría parviflora* (Desf. ex Delile) Herb. המשתייכת כיום למשפחת הנרקיסיים, נכללה בעבר במשפחת השושניים ושמה היה *Pancratium parviflorum*. בשנים אחרונות מין זה הופרד משאר מיני החבצלת אליו השתייכה ונכללת כיום בסוג *Vagaría* במשפחת הנרקיסיים.

הצמח הוא גיאופיט רב-שנתי בעל בצל בקרקע קוטרו 5-7 ס"מ (Feinbron-Dotan 1986), עטוף קליפות חומות יבשות. קליפות אלה היו בצעירותן גלדים בבצל, שהם עלים בשרניים תת-קרקעים שאוגרים חומרי הזנה לצמח. לאחר שתוכם נוצל לטובת התפתחות עלים ותפרחת, הם מתרוקנים מתייבשים ומהווים קליפות יבשות המגנות על הבצל. בבסיסו של הבצל מתפתחת ציצת שורשים בהירים ארוכים הקולטים מהקרקע מים ומינרלים. הבצל-אבר אגירה, בעל יכולת להתרבות. הוא מפתח ניצנים בבסיסו מהם מתפתחים בצלצולים הגדלים ומתרחבים. עם התבגרום הם מתפצלים מהבצל הבוגר ויוצרים גושים של פרטים צפופים.

בת-חבצלת קטנת-פרחים *Vagaría parviflora* (Desf. ex Delile) Herb. מימין: בצל הצמח מתעורר לאחר פריחה, הוא פיתח ציצת שורשים ובקצהו מבצבים ראשי עלים. תמונות ערגה אלוני © באמצע: העלים פשוטים דמויי סרגל השפה תמימה ופס כסוף מעטר לאורך העלה את שולי העורק הראשי. משמאל: העלים מסודרים בשושנת. תמונות יעל אורגד ©

העלים ירוקים כהים ארוכים וחלקים. הם מתפתחים בחורף לאחר שהצמח פרח בסתיו. העלים שטוחים לעיתים מפותלים, ערוכים יחד בשושנת. צורתם דמוית סרגל צר (1-3 ס"מ) שפתם תמימה. הם מאופיינים בפס אורך כסוף ובולט שנמצא לאורך העלה משני צידי העורק הראשי.

בסתיו, עולה מהקרקע עמוד גלילי המתארך לגובה 15-30 ס"מ. חסר עלים, נושא בראשו תפרחת שהיא סוכך (פינברון-דותן. דנין 1991) המכיל 3-10 פרחים עטופים במתחל. בעודם ניצני פריחה, הם מבקעים את המתחל והגבעול וניצני הפרח מתארכים. כל ניצן פריחה נושא על עוקץ קצר ישר או נטוי. לפרח עלי עטיף ועטרה אשר יוצרים יחד פרח דמוי משפך. עלי העטיף 6, צבעם לבן מאוחים בבסיסם, מוארכים (2.5-4 ס"מ), ראשם מחודד. בצד גבם במרכזו, פס אורך ירוק. בין עוקץ הפרח לעטיף בולטת שחלה כדורית.

בת-חבצלת קטנת-פרחים *Vagaría parviflora* (Desf. ex Delile) Herb. מימין: עמוד הפרחים חסר עלים נושא בראשו תפרחת סוכך. ניצני הפרחים פרצו את המתחל ששרידי החומים נראים בצמוד לניצן הנמוך מימין. בבסיס הניצנים בולטת השחלה. במרכז: פרחים בשיא פריחה. ששת עלי העטיף נטויים, מאוחים בבסיסם. הפרח השני משמאל בשלב הבשלת העלי שבולט בגובהו מהעטיף. משמאל: העטרה ושיניה, השן המרכזית בכל שלישיה הוא זיר ארוך, בראשו מאבק צהוב המקדים להבשיל לפני העלי (פרוטאנדריה). תמונות ערגה אלוני ©

במרכז הפרח מצויה עטרה לבנה שנוצרה מ 6 עלים מאוחים בבסיסם. הם יוצרים שש קבוצות כל אחת בת 3 שיניים (סה"כ 12 שיניים). שתי שיניים צדדיות בכל קבוצה מחודדות בראשה, המרכזית מהן הפכה לזיר אבקן ארוך, נושא בקצהו מאבק גדול וצהוב. מאבקי האבקנים מבשילים בטרם הבשיל העלי (פרוטאנדריה), במטרה להקטין את הסיכוי להאבקה עצמית. השחלה תחתית בעלת 3 מגורות, עמוד העלי לבן גלילי בראשו 3 צלקת קצרות. הוא מתארך עם הבשלתו אחרי האבקנים ונישא גבוה מהם. הצמח פורח בחודשים אוגוסט עד דצמבר כאשר פורחים גם החצב וגם חבצלת החוף.

בת-חבצלת קטנת-פרחים *Vagaría parviflora* (Desf. ex Delile) Herb. מימין: פרח שהבשיל את אבקניו בטרם הבשיל העלי. על
עלה העסיף נחה נמלת קציר (שאוספת את זרעי הצמח) משמאל: העלי שהבשיל והתארך מעל גובה האבקנים. תמונות ערגה אלוני ©

הפרח חסר ריח, האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים. עם התפתחות הפרי שהוא הלקט, השחלה תופחת, המגורות נפתחות ומשחררות זרעים מעוגלים גדולים (3-4 מ"מ) להם קליפה שחורה מבריקה אליה מקושר גוף (גידול שמתפתח על הביצית) שנקרא בעברית עטי Aril (פאהן 1987). העטי שמנוני צבעו לבן (הליוזום) המשמש מזון לנמלים (שמידע 2005: פרגמן-ספיר א. 2008). הנמלים אוספות את הזרעים הבשלים לקן, אוכלות את ההליוזום השומני ולרוב מוציאות את הזרעים מחוץ לקן מבלי שנפגעו. פעולה זו מאפשרת לזרעים לנבוט רחוק מצמח האם. בתנאי גידול אופטימלים נובטים זרעים לא מעטים כבר באותו חורף.

בת-חבצלת קטנת-פרחים *Vagaria parviflora* (Desf. ex Delile) Herb. מימין: השחלה המורכבת מ-3 מגורות הבשילה, מעליה שריד הפרח. באמצע: זרעים בשלו בהלקט. משמאל: הזרעים- בעלי קליפה כהה שחורה והליזום-שהוא גופיף שמנוני הקרוי עטי, הנאכל ע"י הנמלים וכך מופץ למרחב. תמונות ערגה אלוני ©

בית גידולה של **בת-חבצלת קטנת-פרחים** הוא החבל הים-תיכוני על סלעים ומצוקים בקרינת שמש מלאה או בחצי צל. מצוי על סלעי כורכר במישור החוף, נפוץ על גיר בכרמל, ואף במורדות מערביים של הרי יהודה והשומרון, בגליל, בגולן ובחרמון הנמוך. הצמח מקורו בצוקי סלעים באיים הקנריים באקלים ים-תיכוני. גדל באפריקה ממרוקו ועד תוניס, באפריקה הטרופית ובאסיה הטרופית.

ספרות

אלון ע (עורך) 1983. החי והצומח של א"י אנציקלופדיה שימושית מאוירת. משרד הביטחון, החברה להגנת הטבע (כרך 11)
פאהן א. 1987. אנטומיה של הצמח. הוצאת הקיבוץ המאוחד עמ' 588.
פינברון-דותן נ. דנין א. 1991. המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א. 2005: צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה

Feinbron-Dotan N 1986 Flora Palaestina. The Israel Academy of Sciences and humanities Jerusalem. V. 4 p 108

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: אלוני ע בת-חבצלת קטנת-פרחים גיאופיט מוגן מרשים בפרחיו הלבנים (אוקטובר 2023). כתב-עת "כלנית", 9.

=====

[בת-חבצלת קטנת-פרחים מרשים בפרחיו הלבנים \(אוקטובר 2023\)](#)
